

KINGA BAUER

Uniwersytet Jagielloński

**TEORETYCZNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY
WYKORZYSTANIA RACHUNKOWOŚCI
PRZEZ PODMIOTY W STANIE UPADŁOŚCI
PROWADZĄCEJ DO LIKWIDACJI MAJĄTKU**

Wprowadzenie

Instytucja upadłości odgrywa ważną rolę w gospodarce rynkowej. Prawo upadłościowe i naprawcze ma za zadanie ochronę uczestników gry rynkowej przed zagrożeniem ze strony nieefektywnych przedsiębiorców. Istnienie niewypłacalnych przedsiębiorstw negatywnie wpływa na funkcjonowanie związanych z nimi organizacji. Niemożność uregulowania zobowiązań przez potencjalnego bankruta może doprowadzić do upadłości również jego wierzycieli. Ogłoszenie upadłości stanowi dodatkowo ostrzeżenie przed nawiązywaniem kontaktów z nierentowną firmą.

Ustawa z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe i naprawcze, która weszła w życie w dniu 1 października 2003 roku, wyróżnia trzy możliwości działania w przypadku wystąpienia w firmie kryzysu:

- postępowanie naprawcze,
- postępowanie upadłościowe prowadzące do zawarcia układu,
- postępowanie upadłościowe prowadzące do likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika.

Celem nowego prawa jest minimalizacja przenoszenia negatywnych skutków trudności finansowych uczestników życia gospodarczego na innych.

Przypadek postępowania naprawczego dotyczy tych przedsiębiorstw, które dopiero spodziewają się nadchodzącego kryzysu i chcą ustrzec firmę przed upadłością.

Postępowanie upadłościowe prowadzące do zawarcia układu oznacza, że przedsiębiorstwo, mimo poważnego kryzysu, jest w stanie zaspokoić roszczenia wierzycieli i – po wykonanym układzie – kontynuować działalność gospodarczą.

W przypadku postępowania prowadzącego do likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika majątek bankruta zostaje sprzedany, a uzyskane w ten sposób środki zostają przeznaczone na spłatę wierzytelności.

Prawo upadłościowe i naprawcze daje kierownikowi jednostki zagrożonej bankrutem wytyczne zarówno odnośnie do przebiegu postępowania upadłościowego, jak i bazy informacyjnej niezbędnej do jego realizacji. Efektywne przeprowadzenie postępowania upadłościowego nie jest możliwe bez zapewnienia przejrzystości informacyjnej.

Rozważania zawarte w referacie oparto na przekonaniu, że w interesie społecznym leży efektywne przeprowadzenie postępowania upadłościowego. Sprawne działanie w procesie upadłości likwidacyjnej ma na celu minimalizowanie strat i ich jak najbardziej sprawiedliwe rozłożenie pomiędzy strony poszkodowane w wyniku bankrutstwa przedsiębiorstwa. Realizacji tego celu może i powinna służyć rachunkowość.

Obowiązkiem każdego przedsiębiorcy jest dbałość o zapewnienie wszystkim zainteresowanym stronom rzetelnej informacji o sytuacji firmy, co oznacza konieczność wykorzystania różnych źródeł informacji.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie teoretycznych i praktycznych aspektów wykorzystania rachunkowości w procesie upadłościowym związanym z likwidacją majątku niewypłacalnego dłużnika. W artykule zostanie zweryfikowana hipoteza, która brzmi: „przeprowadzenie postępowania upadłościowego zmierzającego do likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika wymaga wykorzystania informacji pochodzących z rachunkowości”.

1. Specyfika postępowania upadłościowego prowadzącego do likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika

Wszczęcie postępowania upadłościowego następuje po stwierdzeniu niewypłacalności. Ogłoszenie upadłości przedsiębiorstwa zmierzające do likwidacji

majątku niewypłacalnego dłużnika oznacza decyzję o zaniechaniu kontynuacji działalności.

Upadłość prowadząca do likwidacji majątku dłużnika jest ogłaszana przez sąd w sytuacji, gdy brakuje podstaw do ogłoszenia upadłości z możliwością zawarcia układu¹.

W przypadku upadłości zmierzającej do likwidacji majątku dłużnika zostaje powołany syndyk. Upadły jest zobowiązany wskazać i wydać mu cały swój majątek. Ponadto upadły przekazuje syndykowi wszystkie dokumenty związane z prowadzoną przez niego działalnością, majątkiem oraz rozliczeniami. Są to przede wszystkim księgi rachunkowe oraz inne ewidencje i korespondencja służbowa. Upadły ma obowiązek udzielać wszelkich niezbędnych informacji na temat swojego majątku i działalności zarówno syndykowi, jak i sędziemu komisarzowi².

Syndyk niezwłocznie przystępuje do spisu inwentarza, oszacowuje masę upadłości i sporządza plan likwidacyjny. Na sporządzenie planu likwidacyjnego i spisu inwentarza syndyk ma miesiąc.

Plan likwidacyjny obejmuje proponowane sposoby sprzedaży majątku upadłego (ze szczególnym uwzględnieniem sprzedaży przedsiębiorstwa), termin sprzedaży, preliminarz wydatków oraz ekonomiczne uzasadnienie kontynuowania działalności gospodarczej. Na przedstawienie sędziemu komisarzowi spisu inwentarza i planu likwidacyjnego syndyk ma miesiąc. Syndyk sporządza również sprawozdanie finansowe na dzień poprzedzający ogłoszenie upadłości i niezwłocznie przedstawia je sędziemu komisarzowi³. Po sporządzeniu spisu inwentarza i sprawozdania finansowego syndyk przystępuje do likwidacji masy upadłości. Polega ona na sprzedaży całości lub zorganizowanych części przedsiębiorstwa, ruchomości i nieruchomości, odzyskaniu wierzytelności od dłużników upadłego oraz wykonaniu innych praw majątkowych wchodzących w skład masy upadłości lub ich zbycie⁴.

Syndyk przygotowuje i przedstawia sędziemu komisarzowi plan podziału funduszy masy upadłości. Sędzia komisarz może nanieść poprawki lub zlecić ich naniesienie syndykowi.

¹ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 Prawo upadłościowe i naprawcze, DzU 2003, nr 60, poz. 535, art. 15.

² *Ibidem*, art. 57 ust. 1 i 2.

³ *Ibidem*, art. 306 i 307.

⁴ *Ibidem*, art. 308–311.

Sędzia komisarz zawiadamia upadłego i członków rady wierzycieli, że plan podziału jest dostępny do wglądu w sekretariacie sądu. Dodatkowo informacja ta jest obwieszczana i zamieszczana w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Do planu podziału w ciągu dwóch tygodni od dnia obwieszczenia można zgłaszać zastrzeżenia, które rozpatruje sędzia komisarz. Po przeanalizowaniu zarzutów i ich ewentualnym uwzględnieniu sędzia komisarz zatwierdza plan podziału⁵. Niezwłocznie po tym i po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości syndyk przystępuje do wykonania planu podziału. Należna kwota jest wydawana wierzycielowi przez syndyka lub przelewana na właściwy rachunek bankowy⁶.

Po wykonaniu ostatecznego planu podziału sąd zatwierdza zakończenie postępowania upadłościowego⁷.

Po ogłoszeniu upadłości syndyk wykonuje obowiązki sprawozdawcze, jakie ciążyłyby na upadłym.

W trakcie postępowania syndyk składa sędziemu komisarzowi sprawozdania z wykonywanych przez siebie zadań oraz sprawozdanie rachunkowe wraz z uzasadnieniem. Jeśli został powołany zastępca syndyka, obowiązany jest złożyć swoje sprawozdania, a ten przekazuje je sędziemu wraz z własnym sprawozdaniem⁸. Terminy składania sprawozdań wyznacza sędzia komisarz, nie rzadziej niż raz na trzy miesiące. Zgodnie z Prawem upadłościowym i naprawczym do sporządzenia tych sprawozdań nie stosuje się przepisów rachunkowości. Sędzia komisarz zatwierdza sprawozdanie lub dokonuje sprostowania.

Ogłoszenie upadłości zmierzające do likwidacji przedsiębiorstwa może zostać decyzją sądu zmienione na ogłoszenie upadłości z możliwością zawarcia układu. Jest to możliwe tylko wtedy, gdy podstawy do zawarcia układu pojawiły się dopiero w trakcie prowadzenia postępowania likwidacyjnego⁹. Decyzję o zamianie rodzaju ogłoszenia upadłości, z prowadzącego do likwidacji majątku na zmierzające do zawarcia układu, podejmuje sąd tylko w przypadku, gdy

⁵ *Ibidem*, art. 347–351.

⁶ *Ibidem*, art. 352–360.

⁷ *Ibidem*, art. 368.

⁸ *Ibidem*, art. 168–169.

⁹ *Ibidem*, art. 16.

zostanie uprawdopodobnione, iż układ w większym stopniu zaspokoi roszczenia wierzycieli¹⁰.

Jeśli sąd podejmie decyzję o zmianie sposobu postępowania na prowadzące do zawarcia układu, przedsiębiorstwo w stanie upadłości ponownie staje się jednostką kontynuującą działalność gospodarczą.

2. Teoretyczne aspekty wykorzystania rachunkowości przez bankrutujące przedsiębiorstwa

Rachunkowość ma za zadanie dostarczyć informacje umożliwiające zmniejszenie ryzyka gospodarczego i inwestycyjnego w konkurencyjnym środowisku¹¹. W ostatnim cyklu rachunkowości powstają sprawozdania finansowe, których zadaniem jest zaspokojenie potrzeb informacyjnych szerokiego kręgu użytkowników podejmujących decyzje inwestycyjne, kredytowe, handlowe i inne. Sprawozdania te informują o sytuacji majątkowej i finansowej przedsiębiorstwa, o możliwości (lub jej braku) zdolności do kontynuowania działalności gospodarczej lub szansie na rozwój. Istotnym ograniczeniem sprawozdań finansowych jest fakt, iż zawierają dane pochodzące z przeszłości. Jednak uzupełnione o dodatkowe informacje i objaśnienia pomagają podjąć decyzje dotyczące przyszłości.

Zgodnie z prawem, przedsiębiorstwa, wobec których sąd ogłosił upadłość zmierzającą do likwidacji majątku, są jednostkami, które nie kontynuują działalności gospodarczej. Ich sprawozdania finansowe nie podlegają corocznemu badaniu, a więc zgodnie z Ustawą o rachunkowości składają się z bilansu, rachunku zysków i strat oraz informacji dodatkowej, obejmującej wprowadzenie do sprawozdania finansowego oraz dodatkowe informacje i objaśnienia. Jednostka w stanie upadłości likwidacyjnej nie sporządza zatem rachunku przepływów pieniężnych ani zestawienia zmian w kapitale własnym.

Jednostki, wobec których sąd ogłosił upadłość likwidacyjną, sporządzają sprawozdanie finansowe na dzień poprzedzający ogłoszenie upadłości, jak również na koniec roku obrotowego w toku postępowania upadłościowego.

¹⁰ M.A. Majewska-Jurys, *Podstawowe założenia nowego Prawa upadłościowego i naprawczego*, w: *Upadłość bez tajemnic*, t. 1, red. M.A. Majewska-Jurys, Stowarzyszenie Syndyków i Nadzorców Sądowych w Koszalinie, Koszalin 2004, s. 59.

¹¹ S. Surdykowska, *Rachunkowość międzynarodowa*, Zakamycze, Kraków 1999, s. 24.

Dane pochodzące z rachunkowości są głównym źródłem informacji umożliwiających sprawny przebieg procesu upadłościowego przedsiębiorstw. Informacje pochodzące z bilansu przedsiębiorstwa mają kluczowe znaczenie dla przebiegu tego procesu.

Już na etapie podjęcia decyzji dotyczącej złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnik wykorzystuje dane z bilansu. Dłużnik składa wniosek, a sąd ogłosi upadłość, jeśli wartość zobowiązań przekracza wartość majątku firmy. Ponadto sąd wykorzystuje informacje na temat aktywów do obliczenia, czy dłużnik posiada środki wystarczające do pokrycia kosztów postępowania upadłościowego. Jeśli bankrut nie posiada odpowiednio dużego majątku, sąd oddala wniosek o ogłoszenie upadłości. Sąd, biorąc pod uwagę wartość aktywów, decyduje o rodzaju postępowania – czy będzie to postępowanie z możliwością zawarcia układu, czy prowadzące do likwidacji majątku dłużnika.

Sąd, rozpatrując wniosek o ogłoszenie upadłości, ocenia na podstawie bilansu przedsiębiorstwa jego zdolność do pokrycia kosztów postępowania oraz możliwość zaspokojenia roszczeń wierzycieli.

Po ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej dane z bilansu służą do oceny stopnia, w jakim wierzytelności mogą zostać zaspokojone ze środków pochodzących ze sprzedaży majątku bankruta. Ogłoszenie upadłości likwidacyjnej powoduje zmiany co do zakresu i pozycji prezentowanych danych w bilansie sporządzonym „na dzień poprzedzający upadłość likwidacyjną. Są one następujące:

- a) wszystkie należności i zobowiązania wykazuje się jako krótkoterminowe;
- b) aktywa trwale i obrotowe wykazuje się w wartościach uwzględniających wyniki inwentaryzacji oraz pomniejszonych o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości;
- c) fundusz z aktualizacji – w pasywach może być wyrażony liczbą ujemną;
- d) jako zobowiązania z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych świadczeń wykazuje się wyłącznie podatek od osób fizycznych oraz składki ZUS od wynagrodzeń wypłaconych, zgodnie ze złożonymi deklaracjami;
- e) podatek od dochodów osobistych oraz składki na ubezpieczenia społeczne, zdrowotne i FGŚP od niewypłaconych wynagrodzeń wykazuje się w pozycji B.III.2.i pasywów bilansu¹².

¹² J. Popławska, *Sprawozdanie finansowe*, w: *Zamknięcie roku jednostek w upadłości likwidacyjnej. Poradnik praktyczny dla księgowych*, red. J. Popławska, Stowarzyszenie Syndyków i Nadzorcow Sądowych w Koszalinie, Koszalin 2005, s. 77.

W trakcie postępowania upadłościowego bilans pomaga w stwierdzeniu istnienia wierzytelności. Dostarcza odpowiedź na pytanie, czy zgłoszona wierzytelność została wykazana w zobowiązaniach dłużnika. Wycena bilansowa wpływa na określenie stopnia, w jakim roszczenia wierzycieli będą zaspokojone dzięki środkom pochodzącym ze sprzedaży majątku upadłego.

Sprawozdania finansowe odgrywają ogromną rolę w procesie upadłościowym przedsiębiorstw. Spośród wszystkich elementów sprawozdania finansowego najczęściej wykorzystywany jest bilans, gdyż jest podstawą do sporządzenia innych zestawień finansowych wykorzystywanych w trakcie trwania postępowania.

Bilans pojawia się już na etapie złożenia w sądzie wniosku o ogłoszenie upadłości. Zawiera on istotne różnice w zakresie wyceny w porównaniu z bilansem jednostki kontynuującej działalność gospodarczą.

Jednostka postawiona w stan upadłości likwidacyjnej dokonuje wyceny bilansowej aktywów trwałych zgodnie z artykułem 29 Ustawy o rachunkowości. Jednostka, w stosunku do której nie jest uzasadnione założenie, że będzie kontynuowała działalność gospodarczą, wycenia aktywa trwałe według cen sprzedaży netto możliwych do uzyskania, jednak nie wyższych od ceny nabycia lub kosztów wytworzenia, pomniejszonych o dotychczasowe odpisy amortyzacyjne, umorzeniowe lub z tytułu trwałej utraty wartości. Wycena ta odbywa się na dzień poprzedzający postawienie jednostki w stan upadłości likwidacyjnej. Różnica powstała w wyniku wyceny wpływa na kapitał z aktualizacji wyceny¹³.

Ważną rolę w procesie upadłościowym odgrywają także informacje pochodzące z rachunku zysków i strat. Uzupełniają one dane z bilansu, razem dając podstawę do oceny sytuacji finansowej i majątkowej firmy.

Ogłoszenie upadłości likwidacyjnej powoduje zmiany, co do zakresu i pozycji prezentowanych danych w rachunku zysków i strat sporządzonym „na dzień poprzedzający upadłość likwidacyjną. Odpisy aktualizujące wartość aktywów niefinansowych na ten dzień są wykazywane w pozycji „Pozostałe koszty operacyjne”¹⁴.

Rachunek zysków i strat przedstawiany w sądzie na etapie podejmowania decyzji o ogłoszeniu upadłości stanowi podstawę do oceny przychodów i kosztów działalności za dany okres i poprzedzający go.

¹³ Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości, DzU 2002, nr 76, poz. 694, z późn. zm., art. 29.

¹⁴ J. Popławska, *op.cit.*, s. 77.

Rachunek zysków i strat, dając historyczny obraz przychodów i kosztów działalności dłużnika, pozwala odnaleźć źródło bieżących problemów finansowych. Przedstawia wyniki poszczególnych poziomów działalności, dając tym samym odpowiedź na pytanie, czy problem pojawia się już na poziomie wyniku ze sprzedaży, czy na poziomie wyniku z działalności operacyjnej lub też działalności gospodarczej.

Kolejną częścią sprawozdania finansowego podmiotu będącego bankrutem jest informacja dodatkowa. Jest to ważne źródło danych wykorzystywanych w procesie upadłościowym. Pozwala ocenić zdolność jednostki do kontynuowania działalności gospodarczej. W dwóch miejscach odnosi się do zasady kontynuacji działalności. Informacja dodatkowa już we wstępie do sprawozdania pokazuje ewentualne istnienie zagrożenia kontynuacji działalności. Jeśli zarząd dostrzeże zagrożenie zaniechania działalności w „dającej się przewidzieć przyszłości”, czyli w okresie 12 miesięcy od daty sporządzenia sprawozdania finansowego, to zobowiązany jest do zawarcia tej informacji we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego.

Z punktu widzenia postępowania upadłościowego najważniejszym elementem wprowadzenia do sprawozdania finansowego jest wskazanie, czy sprawozdanie finansowe zostało sporządzone przy założeniu kontynuacji działalności w dającej się przewidzieć przyszłości oraz czy nie istnieją okoliczności wskazujące na zagrożenie kontynuacji działalności. W celu określenia zdolności do kontynuacji działalności (lub jej braku) w dającej się przewidzieć przyszłości (nie krótszej niż rok od dnia bilansowego) kierownik uwzględni wszystkie informacje dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego.

Jeśli nie można przyjąć założenia o kontynuacji działalności, jednostka tworzy rezerwę na koszty i straty spowodowane upadłością likwidacyjną oraz zmienia sposób wyceny aktywów. Użytkownik sprawozdania finansowego dowiaduje się o tym zagrożeniu już na etapie analizy wprowadzenia do sprawozdania finansowego. W przypadku zagrożenia kontynuacji działalności w tej części sprawozdania zostają opisane powody niepewności oraz działania, jakie zostaną podjęte w celu wyeliminowania zagrożenia¹⁵.

W czasie gdy prowadzone jest postępowanie upadłościowe, dodatkowe informacje i objaśnienia stanowią ważne źródło informacji na temat posiadanego przez bankruta majątku oraz wierzytelności (dokładne informacje o zobowiązaniach).

¹⁵ I. Olchowicz, A. Tłaczała, *Sprawozdawczość finansowa*, Difin, Warszawa 2005, s. 372–373.

Dodatkowe informacje i objaśnienia do sprawozdania finansowego zawierają szczegółowe dane na temat niepewności związanej z kontynuacją działalności, a mianowicie:

- a) „opis niepewności powodujących zagrożenie kontynuacji działania;
- b) stwierdzenie, czy sprawozdanie finansowe zawiera korekty związane z istnieniem tych niepewności;
- c) opis podjętych i planowanych przeciwdziałań mających na celu eliminację zagrożenia kontynuacji działania”¹⁶.

W przypadku upadłości likwidacyjnej przedsiębiorstwa opis zagrożeń zawarty we wcześniejszym sprawozdaniu finansowym jest dowodem na to, iż zarząd zdawał sobie sprawę z istniejącego zagrożenia. Na tej podstawie można ocenić, czy sytuacja ekonomiczna ulegała stopniowemu pogorszeniu, czy jest to wynik nagłych zdarzeń mających miejsce po sporządzeniu rocznego sprawozdania finansowego.

Jeśli sprawozdanie za okres poprzedzający złożenie w sądzie wniosku o ogłoszenie upadłości zawierało informacje o zagrożeniu kontynuacji działalności oraz opis tych zagrożeń, sąd może ocenić, czy zarząd podejmował próby przeciwdziałania niekorzystnym tendencjom.

Ponadto, w części końcowej, są przedstawione szczegółowe informacje na temat posiadanego majątku, struktury kapitału własnego i zobowiązań. Informacje dodatkowe i objaśnienia pomagają kierownikowi jednostki dokładniej określić rzeczywistą wartość majątku bankruta, sporządzić listę wierzytelności oraz oszacować stopień możliwości zaspokojenia żądań wierzycieli.

Jak wynika z rozważań, wszystkie części sprawozdania finansowego stanowią cenne źródło informacji w procesie upadłości prowadzącej do likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika. Wszystkie razem stanowią:

- dla dłużnika podstawę do stwierdzenia niewypłacalności,
- dla sądu podstawę do podjęcia decyzji o ogłoszeniu upadłości,
- dla syndyka źródło informacji do kierowania jednostką upadłą, oszacowania masy upadłości, sporządzenia planu likwidacyjnego.

¹⁶ P. Rybicki., *Analiza finansowa w oparciu o informację dodatkową*, Difin, Warszawa, 2004, s. 35.

3. Praktyczne aspekty wykorzystania rachunkowości w postępowaniu upadłościowym prowadzącym do likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika

W celu weryfikacji hipotezy badawczej przeprowadzono badania empiryczne w Sądzie Rejonowym dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie w Wydziale VIII Gospodarczym dla spraw upadłościowych i naprawczych. Badania obejmowały analizę dokumentacji losowo wybranych postępowań upadłościowych i naprawczych.

Ze względu na charakter postępowań upadłościowo-naprawczych przebadano kilkanaście postępowań, w tym trzy postępowania prowadzące do likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika. Badane przedsiębiorstwa należały do sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Zgodnie z Ustawą o rachunkowości miały obowiązek sporządzania sprawozdań finansowych. Jako jednostki niekontynuujące działalności gospodarczej nie miały obowiązku sporządzania rachunku przepływów pieniężnych oraz zestawienia zmian w kapitale własnym. Siedziby tych firm zlokalizowane były w Małopolsce. W czasie prowadzonych badań proces upadłościowy został w nich zakończony. Ze względu na dobór próby wyniki badań nie mają charakteru wnioskowania statystycznego.

Badania przeprowadzono za lata 2006–2009. Obejmowały one przypadki postępowań upadłościowych prowadzonych na podstawie przepisów nowego Prawa upadłościowego i naprawczego oraz znowelizowanej Ustawy o rachunkowości. W wyniku przeprowadzonych badań dokonano podziału postępowania upadłościowego na sześć głównych etapów. Do każdego z nich przyporządkowano bazę informacyjną niezbędną w celu jego realizacji. Wyróżniono te elementy bazy informacyjnej, które wymagały wykorzystania informacji pochodzących z rachunkowości przedsiębiorstw.

Etap 1. Stwierdzenie niewypłacalności dłużnika

Dla dłużnika podstawą do stwierdzenia niewypłacalności są dane pochodzące z rachunkowości przedsiębiorstw. Są to dane pochodzące ze sprawozdań finansowych na temat stanu zobowiązań i wielkości środków pieniężnych oraz obliczone na tej podstawie wskaźniki płynności i zadłużenia. Dodatkowo dłużnik wykorzystuje również pomocniczo:

- informacje na temat stanu i terminu wymagalności należności,
- dane z rachunku zysków i strat na temat wyników finansowych,

- dane z pozostałych sprawozdań finansowych na temat strumieni przepływów pieniężnych, zmian w kapitałach własnych.

Wierzyciel stwierdza niewypłacalność dłużnika na podstawie danych z faktur na temat kwoty zobowiązania i terminu, w którym zobowiązanie powinno być uregulowane.

Wszystkie informacje wykorzystywane na tym etapie są informacjami finansowymi, które mają swoje źródło w rachunkowości przedsiębiorstw.

Etap 2. Złożenie w sądzie wniosku o ogłoszenie upadłości

Artykuł 23 Prawa upadłościowego i naprawczego wskazuje na ogromną rolę informacji tworzonych w rachunkowości w procesie upadłości przedsiębiorstw. Etap prowadzący do złożenia w sądzie wniosku o ogłoszenie upadłości opiera się na danych tworzonych w ramach rachunkowości przedsiębiorstwa. Złożenie do sądu wniosku o ogłoszenie upadłości musi być poprzedzone opracowaniem materiałów, sprawozdań, informacji przez służby finansowo-księgowe danej firmy.

Na tym etapie postępowania przygotowujący jest cały szereg informacji niefinansowych (zwłaszcza dane dotyczące dłużnika) oraz finansowych pochodzących spoza sprawozdań finansowych (głównie dotyczące wiarygodności). Jednak główną część wniosku o ogłoszenie upadłości stanowią dokumenty sporządzone w ramach rachunkowości przedsiębiorstw.

Dłużnik do wniosku powinien dołączyć informacje mające źródło w rachunkowości:

- aktualny wykaz majątku z szacunkową wyceną jego składników,
- aktualne sprawozdanie finansowe lub jeśli to wynika z odrębnych przepisów – bilans.

Etap 3. Ogłoszenie upadłości

Informacje uzyskane we wstępnej fazie postępowania upadłościowego mają decydujący wpływ na wybór sposobu postępowania. Na podstawie informacji uzyskanych z przedsiębiorstwa będącego dłużnikiem sąd podejmuje decyzję, czy przedsiębiorstwo zostanie zlikwidowane¹⁷.

¹⁷ P. Bartkowiak, J.L. Czarnota, *Zarządzanie informacją w warunkach kryzysu i upadłości przedsiębiorstwa*, w: R. Borowiecki, M. Kwiecieński, *Informacja w zarządzaniu procesem zmian*, Zakamycze 2003, s. 164.

Podejmując decyzję o ogłoszeniu upadłości, sąd opiera się na danych finansowych złożonych wraz z wnioskiem o ogłoszenie upadłości (w tym – aktualnym sprawozdaniu finansowym) oraz sprawozdaniach tymczasowego nadzorca finansowego lub zarządcy przymusowego.

Informacje finansowe stanowią dla sądu podstawę do oceny, czy przedsiębiorstwo będzie w stanie kontynuować działalność gospodarczą oraz czy będzie w stanie pokryć koszty postępowania upadłościowego.

Etap 4. Wstępne działania po ogłoszeniu postępowania upadłościowego

Na tym etapie jest powoływany syndyk masy upadłości, który przejmuje zarząd nad majątkiem bankruta, informuje strony o prowadzonym postępowaniu, sporządza spis inwentarza i oszacowuje masę upadłości. Powoływany jest również sędzia komisarz i rada wierzycieli. Zwoływane są zgromadzenia wierzycieli. Zgłaszane i weryfikowane są wierzytelności.

W czasie wstępnych działań po ogłoszeniu upadłości wykorzystywane są informacje niefinansowe na temat wierzycieli oraz finansowe pochodzące spoza sprawozdań finansowych (w szczególności pochodzące z ksiąg upadłego i dokumentów bezspornych, informacje na temat wierzytelności, dowody potwierdzające istnienie wierzytelności, ich wysokości, zabezpieczeń związanych z wierzytelnością i sum zabezpieczenia).

Syndyk wykorzystuje również informacje pochodzące z rachunkowości:

- sprawozdania finansowe, zwłaszcza bilans obrazujący stan majątku upadłego,
- wykaz środków trwałych wraz z szacunkową wyceną,
- stan środków pieniężnych.

Etap 5. Działania dotyczące podziału funduszy masy upadłości

W czasie podziału funduszy masy upadłości nie są wykorzystywane żadne informacje pochodzące z rachunkowości przedsiębiorstw, a jedynie informacje niefinansowe oraz finansowe pochodzące spoza sprawozdań finansowych. Dotyczą one:

- sumy podlegającej podziałowi,
- wierzytelności i prawa osób uczestniczących w podziale,
- sumy, jaka każdemu z uczestników przypada z podziału,

- sum, które mają być wypłacone oraz które i z jakich przyczyn mają być pozostawione w depozycie sądowym.

Etap 6. Zakończenie postępowania upadłościowego zmierzającego do likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika – zatwierdzenie zakończenia postępowania lub jego umorzenie

W przypadku zatwierdzenia zakończenia postępowania jest przedstawiane w sądzie wykonanie planu podziału funduszy masy upadłości.

W przypadku umorzenia postępowania w sądzie są przedkładane informacje na temat:

- wielkości majątku pozostałego po wyłączeniu z niego przedmiotów majątkowych dłużnika obciążonych hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską w porównaniu do kosztów postępowania,
- uiszczenia przez wierzycieli zaliczki na koszty postępowania,
- żądań wierzycieli odnośnie do umorzenia postępowania.

Etapy 1–6.

W trakcie postępowania upadłościowego na koniec każdego roku obrotowego są składane w sądzie sprawozdania finansowe obejmujące bilans, rachunki zysków i strat oraz informację dodatkową.

Również syndyk składa w sądzie (nie rzadziej niż co trzy miesiące) sprawozdania z wykonywanych czynności oraz sprawozdania rachunkowe. W działaniach dotyczących przedkładanych w sądzie sprawozdań był wykorzystywany zbiór informacji obejmujący:

1. Informacje finansowe pochodzące ze sprawozdań finansowych.

Do sporządzenia sprawozdań wykorzystywane są dane z bilansu:

- informacje na temat stanu zobowiązań i należności,
- wykaz środków trwałych z szacunkową wyceną,
- informacje na temat środków pieniężnych.

Mimo że do sporządzenia „sprawozdań rachunkowych” nie stosuje się zasad rachunkowości, jednostki będące w stanie upadłości likwidacyjnej, jednak starające się o zmianę sposobu postępowania na upadłość zmierzającą do zawarcia układu, dołączają do dokumentacji aktualne sprawozdania finansowe sporządzone zgodnie z przepisami prawa.

2. Informacje finansowe spoza sprawozdań finansowych.

Do sprawozdań dołączane są następujące informacje:

- stan środków pieniężnych w kasie i na rachunkach bankowych,
- koszty postępowania,
- finansowe efekty prowadzonej działalności gospodarczej,
- wpływy i wydatki (po ogłoszeniu upadłości),
- ekonomiczne uzasadnienie prowadzenia działalności gospodarczej,
- sytuacja ekonomiczno-finansowa,
- źródła finansowania planowanego układu,
- planowany preliminarz wydatków,
- umowy zawarte przez spółkę,
- plan likwidacyjny (upadłość likwidacyjna),
- raporty kasowe,
- wyciągi bankowe,
- kartoteki rozrachunków.

3. Informacje niefinansowe.

Sprawozdanie składane w sądzie zawierało informacje na temat:

- czynności wykonywanych przez syndyka,
- zakresu prowadzonej działalności gospodarczej oraz możliwości jej kontynuowania (w przypadku gdy przedsiębiorstwo upadłe za zgodą sądu kontynuowało działalność gospodarczą),
- zatrudnionych pracowników,
- sposobu sprzedaży poszczególnych pozycji majątku,
- analizy sektora rynku,
- osób odpowiedzialnych za wykonanie układu,
- metod finansowania układu,
- systemu zabezpieczenia praw i interesów wierzycieli.

Poza wymienionymi etapami postępowania upadłościowego w jednym z analizowanych przypadków, w trakcie postępowania prowadzącego do likwidacji majątku, dłużnik starał się o zgodę sądu na zmianę rodzaju postępowania na prowadzące do zawarcia układu.

Za zgodą sądu była kontynuowana działalność gospodarcza. W związku z tym dłużnik przedkładał w sądzie dodatkowe objaśnienia mające na celu udowodnienie, że jest w stanie zaspokoić roszczenia wierzycieli i kontynuować działalność gospodarczą. Przedkładana przez niego dokumentacja zawierała

informacje pochodzące z rachunkowości finansowej – sprawozdania finansowe oraz zestawienia dotyczące należności, zobowiązań i majątku.

W żadnym z analizowanych przypadków nie były stosowane metody i narzędzia rachunkowości zarządczej. Stanu tego można dopatrywać się w charakterze postępowania upadłościowego zmierzającego do likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika. Celem takiego postępowania jest sprzedaż majątku bankruta i zaspokojenie w jak największym stopniu roszczeń wierzycieli.

Jednak w przypadku gdy po ogłoszeniu upadłości przedsiębiorstwo za zgodą sądu prowadziło działalność gospodarczą i starało się uzyskać zgodę na zmianę postępowania na prowadzące do zawarcia układu, sporządzanie i dołączanie analiz w trybie *ex ante* można uznać za celowe.

Przedsiębiorstwo kontynuujące działalność gospodarczą, nawet jeśli została ogłoszona upadłość likwidacyjna, powinno wykorzystywać rachunki decyzyjne. Informacje pochodzące z rachunkowości zarządczej mogą również być cennym źródłem informacji dla sądu na temat realnych szans na kontynuowanie działalności gospodarczej, a tym samym podstawą do podjęcia decyzji o zmianie sposobu postępowania.

Przeprowadzone badania ujawniły, że w przedsiębiorstwach w stanie upadłości prowadzącej do likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika informacje pochodzące z rachunkowości stanowią główną część przedkładanej w sądzie bazy informacyjnej. W trakcie postępowania wykorzystywane są nie tylko sprawozdania finansowe, ale i zestawienia sporządzane na ich podstawie. Są one podstawą dla decyzji podejmowanych przez sąd.

Uwagi końcowe

Przepisy Prawa upadłościowego i naprawczego narzucają przedsiębiorstwu w stanie upadłości zmierzającej do likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika przygotowanie odpowiedniej, przedkładanej w sądzie, bazy informacyjnej. Informacje te mają służyć do podejmowania przez sędziego decyzji odnośnie do prowadzonego postępowania. Celem regulacji prawnych jest zapewnienie sprawnego przebiegu postępowania i minimalizacja strat powstałych w wyniku bankructwa oraz – ich w miarę możliwości – sprawiedliwe rozłożenie pomiędzy strony poszkodowane w wyniku bankructwa.

Prawo nie jest jednak w stanie określić wszystkich zdarzeń i wynikających z nich potrzeb informacyjnych, jakie będą miały miejsce w trakcie trwania postępowania. Przygotowanie rzetelnej bazy informacyjnej wymaga zaangażowania osób odpowiedzialnych za przebieg procesu upadłościowego. Szczególna odpowiedzialność spoczywa na syndyku, jednak również z inicjatywy upadłego może wynikać przygotowywanie dodatkowej dokumentacji dla sądu.

Badania empiryczne ujawniły, że w praktyce rachunkowość wykorzystywana jest w szerokim zakresie. Oprócz wymaganych przez ustawę Prawo upadłościowe i naprawcze sprawozdań dołączane są również inne zestawienia sporządzane na bazie sprawozdań finansowych.

Rachunkowość jest systemem, który może i powinien zapewniać wiarygodny, rzetelny obraz sytuacji finansowej każdego przedsiębiorstwa, również w stanie upadłości likwidacyjnej.

Literatura

- Bartkowiak P., Czarnota J.L., *Zarządzanie informacją w warunkach kryzysu i upadłości przedsiębiorstwa*, w: Borowiecki R., Kwieciński M., *Informacja w zarządzaniu procesem zmian*, Zakamycze, 2003.
- Bauer K., *Zarządzanie informacjami w procesie upadłościowo-naprawczym przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009.
- Majewska-Jurys M.A., *Podstawowe założenia nowego Prawa upadłościowego i naprawczego*, w: *Upadłość bez tajemnic*, t. 1, red. M.A. Majewska-Jurys, Stowarzyszenie Syndyków i Nadzorców Sądowych w Koszalinie, Koszalin 2004.
- Olchowicz I., Tłaczała A., *Sprawozdawczość finansowa*, Difin, Warszawa 2005.
- Popławska J., *Sprawozdanie finansowe*, w: *Zamknięcie roku jednostek w upadłości likwidacyjnej. Poradnik praktyczny dla księgowych*, red. J. Popławska, Stowarzyszenie Syndyków i Nadzorców Sądowych w Koszalinie, Koszalin 2005.
- Rybicki P., *Analiza finansowa w oparciu o informację dodatkową*, Difin, Warszawa 2004.
- Surdykowska S., *Rachunkowość międzynarodowa*, Zakamycze, Kraków 1999.
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r., *Prawo upadłościowe i naprawcze*, DzU 2003, nr 60, poz. 535.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2002, nr 76, poz. 694, z późn. zm.

*dr Kinga Bauer
Uniwersytet Jagielloński
Instytut Ekonomii i Zarządzania
Katedra Rachunkowości Międzynarodowej
ul. Prof. Stanisława Łojasiewicza 4, 30-348 Kraków
kinga.bauer@uj.edu.pl*

ACCOUNTING AND BANKRUPTCY PROCESS – THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

Summary

The article concerns the problem of accounting data used in bankruptcy process. It brings up theoretical and practical aspects of this problem.

Reliable information is one of the most important things in realization of bankruptcy process. Information which is made in accounting increases the creditors chances of getting larger proportion of the debt back. The accounting data is the basis to the law court to make an adjudication of bankruptcy.

The research method applied in the paper included:

- literature research within the area of management, accountancy, and economic law,
- empirical research conducted in the District Court for Kraków-Śródmieście in Kraków, 8th Commercial Division for bankruptcy and reorganization proceedings from 2006 to 2009. The research included the analysis of documentation concerning randomly chosen examples of bankruptcy proceedings.

Translated by Kinga Bauer